

ЩОДО ПРОБЛЕМ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

CONCERNING THE PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF ELECTRONIC JUSTICE IN UKRAINE

Плесканка О.В., аспірант

Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

Стаття присвячена проблемам впровадження електронного правосуддя в Україні. Зауважено, що українське законодавство характеризується високим ступенем суперечливості норм та вимог, що призводить до проблем із повноцінним впровадженням електронного судочинства.

Проаналізовано досвід зарубіжних країн щодо впровадження електронного правосуддя. Послуги електронного суду суттєво розширюють можливості правосуддя, це дає можливість цілодобової системи подання, позовів, надання віддаленого доступу до правосуддя, що робить систему зручною та ефективною. У більшості систем використовується велика кількість працівників безпеки для пом'якшення маніпуляцій із важливими файлами. Електронні суди також можуть допомогти у справах, коли географічна відстань ускладнює фізичне відвідування сторін, здійснюючи відеоконференції. Таким чином, судові засідання в режимі відеоконференції економлять час і гроші.

Електронні суди також можуть підвищити прозорість, зробивши судові рішення більш прозорими, наша держава зможе отримати більше іноземних інвестицій, сприяючи економічному зростанню. Публікація справ, дозволяє адвокатам і користувачам суду краще розуміти судову практику та збільшувати юридичну передбачуваність. Надання доступних рішень для громадськості онлайн також допомагає зробити суддів більш підзвітними, оскільки будь-хто може прокоментувати та оцінити якість їх рішень.

Підкреслено, що впровадження електронного правосуддя в Україні потребує вирішення багатьох питань. Сучасне суспільство потребує від держави цифрової реформації та переходу від традиційного до новітнього та зручного. Електронний суд, перебираючи на себе немало роботи, допомагає суттєво зекономити судові витрати, людські ресурси, скоротити тривалість процедур та, врешті, спростити перебіг судового процесу.

Ключові слова: електронне правосуддя, суд, електронне урядування, електронна демократія, електронна судова справа, цифрова рівність.

The article is devoted to the problems of the implementation of electronic justice in Ukraine. It was noted that Ukrainian legislation is characterized by a high degree of inconsistency of norms and requirements, which leads to problems with the full implementation of electronic justice.

The experience of foreign countries regarding the implementation of electronic justice is analyzed. Electronic court services significantly expand the possibilities of justice, it enables a 24-hour system of filing, lawsuits, providing remote access to justice, which makes the system convenient and effective. Most systems use a large number of security workers to mitigate the manipulation of sensitive files. E-courts can also help in cases where geographical distance makes it difficult for the parties to physically visit by video conferencing. Thus, court sessions in video conference mode save time and money.

E-courts can also increase transparency by making court decisions more transparent, our state will be able to receive more foreign investment, contributing to economic growth. Publication of cases allows lawyers and court users to better understand court practice and increase legal predictability. Making judgments available to the public online also helps make judges more accountable, as anyone can comment and rate the quality of their judgments.

It is emphasized that the implementation of electronic justice in Ukraine requires solving many issues. Modern society needs digital reformation from the state and transition from traditional to modern and convenient. The electronic court, taking on a lot of work, helps to significantly save court costs, human resources, shorten the duration of procedures and, ultimately, simplify the course of the court process.

Key words: e-justice, court, e-government, e-democracy, e-court case, digital equality.

Постановка проблеми. Впровадження електронного судочинства супроводжуються рядом проблем, які можуть вплинути на ефективність системи. Електронне судочинство пов'язане з обробкою та зберіганням великої кількості конфіденційної інформації. Це може створити проблеми з кібербезпекою, такі як злам системи, крадіжка даних або несанкціонований доступ до конфіденційної інформації. Окрім того, реалізація електронного судочинства потребує надійних і функціональних технічних рішень. Виникнення технічних проблем, таких як збої системи, непрацездатність обладнання або неправильна робота програмного забезпечення, можуть призвести до перебоїв у роботі суду.

Аналіз дослідження проблеми. До питання впровадження електронного судочинства зверталось багато дослідників, зокрема Р. О. Арсірій, Н. В. Кушакова, Костицька, О. В. Шамрай, Н. О. Пронь, Д. А. Кульбашенко та інші автори. та ін а.

Мета статті: визначення проблем впровадження електронного правосуддя в Україні, а також аналіз перспектив розвитку електронного правосуддя.

Вклад основного матеріалу. З кожним днем людство все більше прогресує у розвитку та відмовляється від звичних, проте вже застарілих, засобів обміну інформації шляхом впровадження нових електронних технологій у різні сфери суспільного життя. Мова йде не лише про буденне

листування у месенджерах чи електронною поштою, а й про застосування таких технологічних рішень в офіційному обміні документами у межах державного апарату, зокрема в органах правосуддя.

У 2018 році Державна судова адміністрація оголосила про створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), що визначається як сукупність інформаційних та телекомунікаційних підсистем (модулів), які забезпечують автоматизацію визначених законодавством процесів діяльності судів, органів та установ в системі правосуддя, включаючи документообіг, автоматизований розподіл справ, обмін документами між судом та учасниками судового процесу, фіксування судового процесу та участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції, складання оперативної та аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, а також автоматизацію процесів, які забезпечують фінансові, майнові, організаційні, кадрові, інформаційно-телекомунікаційні та інші потреби користувачів [1]. Однією із її підсистем є «Електронний суд», з доступом до якої кожен отримує можливість взаємодіяти з судами через особистий електронний кабінет. За допомогою цього сервісу учасники судового процесу мають змогу подати до суду процесуальні документи в електронному форматі та відслідковувати їхній рух, сплачувати судовий збір онлайн, отримувати інформа-

цію про документи по справі від інших учасників разом з документами в електронному форматі, отримувати веб-силання на сформовані судом процесуальні документи по справі та інші електронні документи.

У сфері цифровізації судової системи України вже втілено немало, а саме: було створено вебпортал «Судова Влада України», що інтегрує уніфіковані сторінки усіх судів загальної юрисдикції; створено Єдиний державний реєстр судових рішень України з метою забезпечення таких основних принципів судочинства, як відкритість та гласність судових процесів, до якого заносяться всі судові рішення загальної юрисдикції; створенні автоматизовані комп'ютерні системи «Діловодство-3» («Д-3») в апеляційних і місцевих загальних судах та «Діловодство спеціалізованого суду» («ДСС») у спеціалізованих судах, що надають можливість забезпечення електронного документообігу на всіх рівнях судового захисту; введено Єдину базу даних електронних адрес, номерів факсів суб'єктів владних повноважень; проводяться судові засідання за допомогою відеоконференцз'язку; працює інформаційне вікно суду; створено соціальну професійну мережу «Феміда» для спілкування суддів та працівників апарату судів та інше.

Тож система справді працює, а в перспективі планується її подальше розширення. У червні 2021 року Президент України Володимир Зеленський підписав указ «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки», яка, поміж усього, передбачає необхідність розвитку електронного судочинства з урахуванням світових стандартів у сфері інформаційних технологій, його інтегрування у національну інфраструктуру електронного врядування шляхом запровадження можливості розгляду онлайн певних категорій справ незалежно від місцезнаходження сторін і суду та інших сервісів електронного судочинства, а також впровадження сучасного електронного діловодства в суді, електронного ведення справ, електронних комунікацій із судом, кабінету судді та кабінету учасника процесу [2].

Таким чином, діджиталізація системи правосуддя має чималу кількість переваг, серед яких деякі науковці виділяють: економію коштів та часу; пришвидшення строків розгляду спору; спрощення доступу учасників процесу до матеріалів справи; забезпечення справедливості, відкритості та доступності правосуддя; протидія зловживанню судовою владою та, що важливо, екологічність [3].

Однак, враховуючи той факт, що українське законодавство характеризується високим ступенем суперечливості норм та вимог, виникає ряд проблем із повноцінним впровадженням електронного судочинства. Деякі із них визначає суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Андрій Калараш:

1) вимога друкувати електронні звернення, отримані через «Електронний суд» створює значні труднощі за відсутності персонального кабінету учасника справи в підсистемі. Направлення документів в електронному вигляді фактично дублює паперовий варіант. Для вирішення цієї проблеми необхідно терміново внести зміни до процесуальних кодексів щодо механізмів електронного суду;

2) спостерігається низький рівень залучення державних органів виконавчої влади до системи. Одним із варіантів вирішення цієї проблеми є запровадження обов'язковості використання «Електронного суду» принаймні для первинних звернень;

3) загалом не передбачається можливість направлення справи в електронному вигляді до апеляційного чи касаційного суду;

4) наразі спостерігається відносно невисока довіра громадян України до електронних послуг та значна інерція у процесі цифрової трансформації суспільства, саме тому виникає нагальна потреба активізувати інформування громадян про порядок використання електронних сервісів;

5) слід визнати, що в українських судах наявна гостра проблема із технічним оснащенням та програмним забезпеченням, внаслідок чого виникають проблеми із якісним залученням судів до електронного судочинства [4].

Окрім зазначених, вагомою видається і проблема доступності електронного правосуддя малозабезпеченим категоріям громадян. За умови запровадження виключно електронного обігу документів та відсутності можливості подати чи отримати документи у звичному паперовому форматі, органи державної влади повинні забезпечити не лише обізнаність населення у використанні «Електронного суду», а й рівність прав кожної людини шляхом гарантованого доступу до мережі Інтернет, а також забезпечити необхідними для цього пристроями, що на даний час видається малоімовірним.

Таким чином, органи публічної адміністрації постійно намагаються впроваджувати сучасні інноваційні технології, що визнані в усіх країнах світу, та вдосконалювати публічне адміністрування судової влади в Україні.

Як покаже сучасний досвід Кореї як країни, яку можна вважати амбасадором у цій сфері, послуги електронного суду суттєво розширюють можливості правосуддя, це дає можливість цілодобової системи подання, позовів, надання віддаленого доступу до правосуддя, що робить систему зручною та ефективною. У відсутності систем використовується велика кількість працівників безпеки для пом'якшення маніпуляцій із важливими файлами. Електронні суди також можуть допомогти у справах, коли географічна відстань ускладнює фізичне відвідування сторін, здійснюючи відеоконференції. Таким чином, судові засідання в режимі відеоконференції економлять час і гроші [5].

Електронні суди також можуть підвищити прозорість, зробивши судові рішення більш прозорими, наша держава зможе отримати більше іноземних інвестицій, сприяючи економічному зростанню. Публікація справ, дозволяє адвокатам і користувачам суду краще розуміти судову практику та збільшувати юридичну передбачуваність. Надання доступних рішень для громадськості онлайн також допомагає зробити суддів більш підзвітними, оскільки будь-хто може прокоментувати та оцінити якість їх рішень.

Комп'ютеризовані судові системи також роблять архіви надійнішими. Такі ризики, як втрата документів, викрадення файлів, їх руйнування можна значно зменшити або ліквідувати. Електронне подання мінімізує витрати на ці ризики, особливо тому, що паперові документи можуть бути неправильно зібрані або викрадені. Хоча можна відновити судові справи з копій, які розглядаються у судовому процесі, цей підхід не ефективний. Електронне зберігання зменшує ці ризики. Так наприклад, можна покращити систему електронного подання документів безпеки та конфіденційності файлів через обмеження доступу до матеріалів справи або документів. Крім того, електронні файли можуть бути зашифровані, це як забезпечення додаткової безпеки.

О. Арсірій вважає, що в питаннях упровадження нових інформаційних технологій в адміністративне судочинство України: 1) існує нагальна потреба створення системи правових і організаційних заходів щодо «цифровізації» документообігу; а) за можливістю продукування виключно електронних документів; б) з поступовим але рішучим переведенням у цифрову форму всіх документів, які надходять у матеріальній формі; в) із дотриманням балансу між правами фізичних осіб на вибір форми спілкування з державними органами та зручністю електронного обігу; г) із покладанням основних витрат на державу та юридичних осіб, із заохоченням фізичних осіб, що долучаються до «цифровізації», із наданням переваг працівникам, що опанували цифрові процедури; д) зі спрощенням отримання та використання електро-

них довірчих послуг, зокрема цифрового підпису; е) за умов широкої просвітницької роботи та навчання користувачів; 2) забезпечення суддів та відвідувачів адміністративних судів захищеним доступом до комп'ютерних систем із забезпеченням контролю та розмежуванням доступу до матеріалів електронних адміністративних справ за призначенням. Створення потрібної кількості робочих місць (стаціонарних і мобільних) у кабінетах суддів, у залах судових засідань, канцелярії, архівних кімнатах тощо; 3) удосконалення системи внесення, зберігання та спрощення пошуку документів у Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі (ЄСІТС); 4) налагодження надійного і юридично легального зв'язку канцелярії суду з учасниками адміністративного судочинства; 5) забезпечення можливості учасникам судового процесу слідкувати за ходом розгляду справи за допомогою дистанційних засобів (якщо засідання не є закритим); 6) забезпечення автоматичного повного запису судових процесів і трансляція їх у режимі он-лайн на офіційному сайті судової влади й зберігання таких записів упродовж року після вступу судового рішення в законну силу; 7) удосконалення програмного забезпечення та впровадження комп'ютеризованої системи управління справами в судах й інформаційної системи управління; 8) забезпечення передавання інформації про поточний рух справ у судах через портал «Судова влада», сайти судів, єдиний кол-центр й інші сучасні засоби комунікації та забезпечення більшої відкритості адміністративного суду через зв'язок із громадськістю, у межах чинних норм адміністративного процесу; 9) забезпечення за допомогою інформаційних технологій безперервної юридичної й технічної освіти в системі адміністративних судів України [6].

Вищезазначений науковець запропонував доповнити Закон України «Про Вищу раду правосуддя» № 1798-УІІ від 21.12.2016 статтею 341 «Нормативні акти Вищої ради правосуддя ухвалювати нормативно-правові акти з питань забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи та інших нагальних питань віднесених до її функцій. Розроблено пропозиції щодо змін і доповнень до конкретних статей КАСУ, які забезпечують інформатизацію адміністративних судів, а саме ст. 11 стосовно втілення авторської концепції відкритості інформації щодо справ та ст. 229 щодо фіксування судового засідання технічними засобами, ст. 31 стосовно визначення інформаційними чинниками судді, а в разі колегіального розгляду – судді-доповідача – для розгляду конкретної справи. Доведено, що впровадження нових інформаційних технологій в адміністративне судочинство України – це безперервний процес інформатизації та технологізації адміністративних судів в Україні, пов'язаний із всевітнім інтенсивним розвитком суспільства та застосуванням усіх сучасних цифрових технологій для справедливого, прискореного здійснення судочинства та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян нашої держави [6].

Висновки. Отже, впровадження електронного правосуддя в Україні потребує вирішення багатьох питань. Сучасне суспільство потребує від держави цифрової реформи та переходу від традиційного до новітнього та зручного. Електронний суд, перебираючи на себе немало роботи, допомагає суттєво зекономити судові витрати, людські ресурси, скоротити тривалість процедур та, врешті, спростити перебіг судового процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : Рішення, Положення від 17.08.2021 № 1845/0/15-21. Вища рада правосуддя. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>
2. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України; Стратегія від 11.06.2021 № 231/2021. Президент України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>
3. Угриновська О. Електронний документообіг у цивільному процесі України. *Вісник Львівського університету. Серія Юридична*. 2017. Вип. 64. С. 144-150.
4. Калараш А. Електронний суд: актуальні проблеми, шляхи їх вирішення та перспективи реформування. *Судово-юридична газета*. 2021. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/219733-elektronniy-sud-aktualni-problemi-shlyakhi-yikh-virishennya-ta-perspektivi-reformuvannya>.
5. Improving court efficiency: the Republic of Korea's e-court experience. 2021. URL: <https://www.venice.coe.int/cocentre/MUKHIIT-Rom-ANAR-Rentsenkhorloo-eds-Implementation-of-Constitutional-review.pdf>.
6. Арсірій О. Інформаційно-правове забезпечення діяльності адміністративних судів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07; НДІ публ. права. Київ. 2019. 19 с.